

ИЗРАЗЯВАНЕ НА ОПТАТИВНОСТ В БЪЛГАРСКИЯ И НОВОГРЪЦКИЯ ЕЗИК*

Христина Марку

Университет „Демокрит“

EXPRESSION OF OPTATIVE MODALITY IN BULGARIAN AND MODERN GREEK

Christina Markou

Democritus University of Thrace

Abstract. This article is devoted to the comparative analysis of the expression of optative modality in Bulgarian and Modern Greek language. The morphological, syntactic and lexical linguistic means of expressing are considered as a complex of nuclear and peripheral modifiers in the functional-semantic field of optative modality. Furthermore, we pay attention to some issues of the theoretical interpretation of the optative modality.

Keywords: optative modality, functional-semantic field, morphological, syntactic, lexical modifiers

1. Уводни думи

В изследването се разглеждат в съпоставителен план средствата за изразяване на оптативност в българския и новогръцкия език. Оптативността се разбира като категориално единство, чийто съдържателен план се състои в отношението на модалния субект към дадено потенциално действие или състояние като към желано. Планът на изразяване представлява комплекс от средства, принадлежащи към различни езикови равнища.

Категориалният статус на оптатива не е еднозначно определян в лингвистичната литература: приеман е като отделна модална подкатегория, като оптативна разновидност на императива, на кондиционала или като подвид на пообщата категория на хипотетичната модалност. В хода на изложението ще бъдат засегнати някои страни от теоретичното тълкуване на дадения семантичен признак.

2. Езикови средства за изразяване на оптативност

2.1. Специализирани средства от ядрото на ФСП

Основаваме своя анализ на схващането, че сред езиковите средства „едно (или няколко от тях) носи в максимално концентрирана степен съпоставяната

семантика и се превръща в център (ядро), около което се групират останалите“ (Куцаров/Kucarov 2015: 174). Като ядрени модификатори на оптативността разглеждаме специализираните аналитични глаголни конструкции (форми с *дано*, *дано да*, *да-* и *нека-*, *нека да* в български език, в гръцки *να- ας*, *μακάρι/εἴθε/ἀμποτε να-* конструкции).¹

2.1.1. В българския език Кр. Чакърлова отделя тясно специализирани форми за изразяване на оптативност, образувани от частица *дано*², със или без съюз *да* и спрегаем глагол в сегашно време, по-рядко в имперфект, перфект или плусквамперфект (Чакърлова/Chakarova 2013: 90–91), като обръща внимание на факта, че тези композитуми са автосемантични и независими от контекстовите условия (вж. Чакърлова/Chakarova 2001):

(1) *Дано дойде!*

(2) *Дано настанеше и сватбата ми по-скоро!*

(3) *Дано си разбрал!*

В гръцкия език като функционален еквивалент на българските *дано*-изречения и като най-фреквентна се откроява конструкцията с междуметието *μακάρι*, специализирано за изразяване на желание, и съюза *να*:-³

(4) *Μακάρι να βγω ψεύτης!* [Дано да се окажа лъжец/неправ!]

(5) *Μακάρι να έφυγε.* [Дано да е тръгнал.]

(6) *Μακάρι να έχει έρθει.* [Дано да е дошъл.]

За разлика от българския език, междуметието *μακάρι* се включва и в оптативни конструкции с имперфект или плусквамперфект за контрафактивно желание, свързано с миналото:

(7) *Μακάρι να ήξερα Αγγλικά.* [Де да знаех английски.]

(8) *Μακάρι να μην σε είχε συναντήσει ποτέ!* [Да не беше те срещала никога!]

* Настоящото изследване е осъществено в рамките на научноизследователския проект на тема „Балканските езици като еманация на етно-културната общност на Балканите (типология на глагола)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към МОН с договор за финансиране на научноизследователския проект № ДН 20/9/11.12.2017 г. Изказвам благодарност за финансовата подкрепа.

¹ Възприемаме термина „модификатори“, отбелязващ структурните елементи на ФСП за означаване на средствата за изразяване на семантичното съдържание на категорията. „Според структурата на ФСП те могат да бъдат ядрени (морфологични) и периферийни (останалите)“ (Куцаров/Kucarov 2015: 176–177).

² Авторката отбелязва, че в сравнение с руския и полския, българският език единствен разполага с тясно специализирани форми за изразяване на оптативност (Чакърлова/Chakarova 2013: 90).

³ Според категоризацията на един от големите гръцки граматисти – М. Триандафилидис, желателното наклонение (ευχτική/ευκτική έκκληση) принадлежи към т.нар. „синтактични наклонения“, които нямат собствени граматични форми. Функцията му е поета от конюнктив или индикатив на имперфекта, аориста или плусквамперфекта в съчетание с лексикален елемент: желателните междуметия *μακάρι*, *ἀμποτε* (αν ποτέ), *εἴθε*, както и съчетания на съюза *να*, *ας* и някоя от същите форми (Τριανταφυλίδης/Triandafilidis 1993: 315). А. Дзардзанос (1996: 299–300) определя подчинителното наклонение като наклонение на желаното или очакваното действие.

Ако се приеме, че българските конструкции с *дано* показват тенденция към морфологизация (Чакърова/Chakarova 2009б, 2013)⁴, то това не се отнася за техните функционални еквиваленти с *μακάρι* в гръцкия език: въпреки високата си фреквентност на маркер, определящ оптативната семантика на *да*-формите, той не образува неразкъсваема цялост със съюза и глагола:

(9) *Μακάρι τα παιδιά μου να ζήσουν σε καλύτερο κόσμο.* [Дано децата ми да живеят в по-добър свят.]

2.1.2. Към ядрото на функционално-семантичното поле на оптативността в българския език принадлежат *да*- и *нека*-формите, които обаче притежават по-широк семантичен диапазон, включващ освен желание и значенията подбудителност, хортативност, пермисивност и др. (Чакърова/Chakarova 2009, 2013). Освен това те могат да означават възможно или невъзможно действие в зависимост от темпоралния план на желаното действие (Асенова/Asenova 2002: 185–187, Ницолова/Nicolova 2008: 419, Чакърова/Chakarova 2008: 99–101). Желателните изречения с модално-подчинителния съюз *да* и различни темпорални форми на глагола в българския и гръцкия вече са били предмет на анализ в общобалкански план (Асенова/Asenova 2002: 185–188). Те се определят като „волитивен конюнктив“ (Дзардзанос/Dzardzanos 1996: 305)⁵, а представянето на ситуациите като желани, търсени и искани се изтъква като негова прототипна и характерна функция в новогръцкия език (Холтон, Филипаки-Уорбъртън, Макридж/Holton, Fipiraki-Warburton, Mackridge, 1999: 206).

Изразяване на осъществимо желание, отнесено към бъдещето: *да*-/*να* + сегашно време:

(10) *Нека децата живеят задружно, нека да имат каквото е нужно...*

Весело слънце да грее над тях, вред да се радват на детския смях...

(Михаил Лъкатник)

(11) *Ω! Να σπάσουν οι πέτρες, να λυγίσουνε τα θυμωμένα σίδερα.* (Дзардзанос/Dzardzanos 1996: 308). [О! Да се разцепят камъните, да се огънат разгневени железата.]

Изразяване на неосъществимо желание: *да*-/*να* + имперфект и плусквамперфект. Пожеланието, изразено с имперфект, може да се свързва и с бъдещ момент, за разлика от конструкциите с плусквамперфект, насочени само към минал момент:

⁴ Трябва да отбележим, че съществуват възражения относно определянето на конструкцията *дано* + (*да*) като морфологизирана аналитична оптативна форма (вж. Ницолова/Nicolova 2008: 421).

⁵ Тук няма да ни занимава проблемът за статуса и съдбата на конюнктива, предмет на дългогодишни спорове както в българското, така и в гръцкото езикознание (вж. подробно по въпроса Цангалидис/Tsangalidis (2011)).

(12) *Да можех само два реда да му пиша* (примерът е от Асенова/Asenova 2002: 186).

(13) *О, кешки да не бях го виждала никой път* (примерът е от Асенова/Asenova 2002: 186).

(14) *Στερνή μου γνώση να σ'είχα πρώτα.* [Сегашно познание, да те имах преди] (примерът е от Триандафилидис/Triandafilidis 1993: 315).

(15) *Παρασκευή ζημέρωσε, ποτέ να μην είχε φέξει.* [В петък съмна, никога да не беше съмвало] (примерът е от Асенова/Asenova 2002: 186).

2.1.3. Собствено опативни в новогръцкия език са конструкции с *ας*, характеризирани като „желателен конюнктив“ (Дзардзанос/Dzardzanos 1996: 304) за изразяване на желание, пожелание или проклятие:

(16) *Ας ζή το παιδί μου κι ας κάμει ό, τι θέλει.* [Нека е живо детето ми и нека прави, каквото иска.]

(17) *Κάθε πέτρα μνήμα ας γένη.* [Всеки камък гроб нека стане.]

(18) *Ας πήγαινε λοιπόν μαζί του. Κι ας της αγοράζε την κούκλα...* [Нека отидеше с него. И нека ѝ купеше куклата...]

Да- и *нека-*конструкцията са обичайни във формули за благословии и проклетия:

(19) *Ο Θεός να δώσει! Ο Θεός να με συγχωρέσει!* [Да даде Господ! Да ме прости Бог!]

(20) *Ας πάει στο καλό.* [Нека си върви.]

Към тези изречения се отнасят и т.нар. „деликатен императив“, „деликатна подкана“ (Ницолова/Nicolova 1984: 144, Асенова/Asenova 2002: 187):

(21) *Να περίμενες λίγο ακόμη!* [Да беше почакал още малко!]

2.2. Периферийни езикови средства за изразяване на опативност

В периферията на микрополето на опативността попадат морфологични средства в несобствена функция (Куцаров/Kucarov 2015: 176), синтактични и лексикални езикови средства.

2.2.1. Съчетания с *де да* с презенс, имперфект, плусквамперфект, в които частицата *де* допълва семантичните възможности на *да*-конструкцията, явявайки се неин „разширен вариант“ с допълнително значение на съжаление (Чакърова/Chakarova 2009: 131–146):

(22) *Де да* бях изкарал изпита!

(23) *Де да* има повече такива учители! *Де да* имаше повече такива учители!

Трябва да се отбележи наличието на еквивалентни конструкции в новогръцкия език за изразяване на контрафактивни желания, съдържащи съчетание от частица *που* и подчинителния съюз *να* с имперфект или плусквамперфект. По-

добно на българския се наблюдава предпочитание към определени глаголи (*съм, мога, искам, имам*) с разликата, че в гръцкия език не е възможно дистантно разполагане на компонентите:

(24) *Που να το είχα περάσει το μάθημα!* [Де да го бях взел изпита!]

(25) *Που να πήγαινε και καλά η Ομόνοια...* [Де да вървеше добре „Омония“ (кипърски футболен отбор).]

(26) *Που είσαι, μώρε, που να μη φτάσεις!* [Къде си, море, да не стигнеш дано!] (Дзардзанос/Dzardzanos 1996: 309).

Подобно на българската частица *де, που* също няма задължителен характер и може да отпада или да бъде заместван от други езикови елементи:

(27) *Αχ και να το είχα περάσει το μάθημα!* [Ах, да го бях взел изпита!]

2.2.2. Императивни форми с оптативно значение:

Отношенията между значенията императивност и оптативност е широко дискутирано (вж. Алтабаева/Altabaeva 2003, Чакърова/Chakarova 2003).⁶ Кр. Чакърова предлага двете значения да бъдат обединени в рамките на частно функционално-семантично микрополе в сферата на волитивната модалност с ядро грамемата повелително наклонение, което се аргументира с ранната им контаминация още в старобългарския, където оптативът е асимилиран от императива (Чакърова/Chakarova 2013: 88–89). В новогръцката граматика значенията на желано и очаквано действие също се причисляват към значенията на императива (Триандафилидис/Triandafilidis 1993: 308).

Българският императив означава пожелания, когато говорещият смята, че е необходимо действието или състоянието да се реализира: *Бъди щастлива, Ани!* (Ницолова/Nicolova 2008: 405). Трябва да се отбележи, че императивните форми не могат да изразяват контрафактивен оптатив (Гусев/Gusev 2013: 251).

Употребата на императивни форми с оптативна семантика е обичайна във формули-заклинания (Асенова/Asenova 2002: 187–188, Ницолова/Nicolova 2007: Чакърова/Chakarova 2009).

(28) *Боже помози! Дай боже! Пази боже!*

⁶ Редица автори отделят желателното от подбудителното значение, т.е. приемат го като самостоятелен семантичен признак, а не разновидност на императива (вж. повече в Пантелеева/Panteleeva 1998, Чакърова/Chakarova 2009б, 2013). От друга страна, оптативът и императивът се разглеждат заедно като „волитивни наклонения“ (Корди/Kordi 1990: 170–184). За разлика от оптатива, изразяващ желание, чието изпълнение не подлежи на контрола на говорещия, императивът представлява не толкова съобщаване, колкото опит за реализация на желаната ситуация (Добрушина/Dobrushina 2001: 8–9). Императивът и оптативът се оказват в допълнителна дистрибуция в зависимост от ситуацията: ако говорещият смята, че контролира ситуацията, възможно е само първото значение, в противен случай – второто (Гусев/Gusev 2013: 247). Актуализацията на оптативното значение е пряко зависима от контекстовото обкръжение и от специфичното лексикално значение на глагола (Чакърова/Chakarova 2013: 89–90).

(29) *Βοήθα με Θεέ μου! Να δώσει ο Θεός! Θεός φυλάξοι!* (последното със стара форма на желателно наклонение).

Като едно от средствата за означаване на директиви, императивът се появява обичайно в молитви (Ницолова/Nicolova 2008: 405), срв. императивните форми във византийският текст на Господнята молитва „Отче наш“ (Πάτερ ημών):

(30) *Αγιασθήτω το όνομά σου!* Да се свети Твоето име! *Ελθέτω η βασιλεία σου!* Да дойде Твоето царство! *Γενηθήτω το θέλημα Σου!* Да бъде Твоята воля!

2.2.3. Оптативност и кондиционал

Желателността, предавана с форма на условно наклонение, може да се трактува като вариантно значение на хипотетичната категориална семантика или като преносна употреба на условно наклонение в значение на оптатив, което се потвърждава и от регулярната синонимия на конструкциите (Алтабаева/Altabaeva 2003: 24). Фактът, че старобългарското условно наклонение унаследява индоевропейския оптатив, оправдава запазената в него „дезидеративна семантика“ (Пантелеева/Panteleeva 1998: 22). Характеризиран като „дезидеративен“, кондиционалът се причислява към периферийните средства с оптативна употреба (Чакърова/Chakarova 2013: 92–93):

(31) *Бих изпил едно кафе – Ένα καφέ θα το έπινα!*

За гръцкия език също е валидна забележката на Хр. Пантелеева (1998: 27), че при транспонираните оптативни изречения е релевантна категорията лице и те изразяват желание само в 1 л.:

(32) *Нощем бих минала през пуста гора, всяка работа бих опитала* (примерът е от Пантелеева/Panteleeva 1998: 27). *Ευχαρίστως θα την έπιγα εκείνη τη στιγμή.* [С удоволствие бих я удушил в оня момент].

Изключение представляват изреченията с модален глагол, където това ограничение отпада:

(33) *Ех, да би могъл и той да срещне такава хубавица!* (Пантелеева/Panteleeva 1998: 28).

(34) *Να'χα νεράντζι να 'ρίχνα στο πέρα παραθύρι!* (Гешев/Geshev 2003).⁷

Като се отчете фактът, че смисловата зона на „синтетичния кондиционал“ се характеризира с не малко възможности за изразяване на различни модални нюанси, обръщаме внимание, че отбелязваната семантична пъстрота на простите условни форми (Чакърова/Chakarova 1995: 82) допуска и оптативни значения:

⁷ В цитираното изследване В. Гешев предлага оптативът да бъде разглеждан с останалите „иреални“ модални категории в рамките на „хипотетичната модалност“, която приема за общо понятие, „обединяващо оптатива, потенциала, кондиционала, иреалиса и т.н., като си позволявам да включа в него и различни отсенки на очаквани, но неосъществени все още в момента, за който се говори, действия...“ (Гешев/Geshev 2003: 38).

(35) *Не съм гладен, ама ако почерпите, **пийвам** едно винце* (Чакърова/Chakarova 1995: 82).

От друга страна, в гръцкия език са разпространени условни изречения, в които съдържанието на аподозиса е нежелано действие, изразено с *да*-конструкция, което води слушателя до извода, че говорещият не приема съдържанието на протазиса:

(36) *Αν είπα εγώ τέτοιο πράγμα, να πέσει φωτιά να με κάψει / να μου κοπεί η γλώσσα. να πέσει το ταβάνι να με πλακώσει...* (Цангалидис/Tsangalidis 2004, ръкопис: 97–98). [Ако съм казал такова нещо, да ме изгори огън/да ми изтръгнат езика/да падне таванът да ме затрупа...].

2.2.4. Лексикални средства

В българския и гръцкия език се открояват редица лексикални маркери, които съпровождат специализираните за изразяването на това значение морфологични конструкции и оформят оптативното значение, като внасят добавъчни модално-оценъчни значения:

(37) *Αμποτεξ να δώσει ο Θεός και να γυρίσεις πλούσιος.* [Дано да даде Господ и да се върнеш богат.]

(38) *Είθε να μην είχα γεννηθεί.* [По-добре да не бях се родил.]

(39) *Αχ και να μπορούσα να σε ξεχνούσα.* [Ах, да можех да те забравя.]

(40) *Αμήν Παναγιά μου!* [Амин, Богородице!]

Характерни и за двата езика са някои модални частици от турски произход с желателно значение:

(41) *Κешки аз да изгорях, та не списанието ми...* (Чакърова/Chakarova 2016: 80).

(42) *Иди ми я искай, **белким** ми я дадат!*

(43) *Μπέλκι γιέ μου να χουμε κι ημείς χαϊρλίδικα χαμπέρια και φτάκουν κι ιδώ* [Белки, сине, да имаме и ние хаирлия хабери и да стигнат и тук.]

3. Направеното сравнение между двата езика разкрива впечатляващо съвпадение на средствата за изразяване на оптативност: морфологични, синтактични и лексикални. Двата езика споделят общите особености на балканските езици, свързани с изразяване на оптативност от специализирани конструкции, включващи модалните съюзи *да/να* (Асенова/Asenova 2002: 185). Използват се като „граматични средства с несобствена функция“ (Чакърова/Chakarova 1995: 83) императивни и кондиционални форми, в които оптативното значение се актуализира в зависимост от намеренията на говорещия, контекстовото обкръжение и специфичното лексикално значение на глагола. Паралели могат да се открият и в разпределението на средствата към ядрото или периферията на полето

на оптативността. Ако се приеме, че в сравнение с други славянски езици българският показва по-активна тенденция към морфологизация на аналитичните форми, не може да бъде направен такъв извод от сравнението с новогръцкия език.

Цитирана литература

- Алтабаева 2003:** Алтабаева, Е. В. Категория оптативности в современном русском языке. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук, Москва. (Altabaeva, E. V. Kategoriya optativnosti v sovremennom russkom jazyke. Avtoreferat dissertacii na soiskanie stepeni doktora filologicheskikh nauk, Moskva.)
- Асенова 2002:** Асенова, П. *Балканско езикознание. Основни проблеми на балканския езиков съюз*. В. Търново: Фабер. (Asenova, P. *Balkansko ezikoznanie. Osnovni problemi na balkanskia ezikov sayuz*. V. Tarnovo: Faber.)
- Гешев 2003:** Гешев, В. Да хвърлех по отсрещния прозорец – глаголен вид и време при изразяване на хипотетична модалност в гръцки, български и севернославянски. – В: *Съпоставително езикознание, Том XXVIII, 2003, № 3*, 36–46. (Geshev, V. Da hvarleh po otsreshtniya prozorec – glagolen vid i vreme pri izrazyavane na hipotetichna modalnost v gracki, balgarski i severnoslavyanski. – V: *Sapostavitelno ezikoznanie*, XXVIII, 2003, 3, 36–46.)
- Гусев 2013:** Гусев В. Ю. *Типология императива*. Москва: Языки славянской культуры. (Gusev, V. J. *Tipologia imperativa*. Moskva: Jazyki slavyanskoj kul'tury.)
- Добрушина 2001:** Добрушина Н. Р. К типологии оптатива. – В: *Исследования по теории грамматики: Вып. 1: Глагольные категории*. Ред. В. А. Плунгян. Москва: Русские словари, 7–27. (Dobrushina, N. R. K tipologii optativa. – V: *Issledovaniya po teorii grammatiki: vyp. 1: Glagol'nyje kategorii*. Red. V. A. Plung'an. Moskva: Russkie slovary, 7–27.)
- Дзардзанос (1946) 1996:** Τζάρτζανος, Α. *Νεοελληνική σύνταξις (της κοινής δημοτικής)*, т. Α'. Θεσσαλονίκη: Α-φοι Κυριακίδη. (Dzardzanos, A. *Neoelliniki syntaxis (tis kinis dimotikis)*, t. A. Thessaloniki: A-fi Kyriakidi.)
- Корди 1990:** Корди, Е. Е. Оптативность. – В: *Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность*. Отв. ред. А. В. Бондарко. Ленинград: Наука, 170–184. (Kordi, E. E. Optativnost'. – V: *Teorija funkcional'noj grammatiki: Temporal'nost'. Modal'nost'*. Otv. red. A. V. Bondarko. Leningrad: Nauka, 170–184.)
- Куцаров 2015:** Куцаров, Ив. Към теорията за функционално-семантичните полета. – В: *Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“*, т. 53, кн. 1, сб. А 2015 – Филология, 167–184. (Kucarov, Iv. Kym teoriata za funkcionalno-semantichnite potela. – V: *Nauchni trudove na PU „Paisiy Hilendarski“*, т. 53, кн. 1, сб. А 2015 – Filologija, 167–184.)
- Ницолова 1984:** Р. Ницолова. *Прагматичен аспект на изречението в българския книжовен език*. София: Народна просвета. (Nicolova, R. *Pragmatichen aspekt na izrechenieto v balgarskia knizhoven ezik*. Sofia: Narodna prosveta.)
- Ницолова 2007:** Ницолова, Р. Българските да-форми в балкански контекст. – В: *Littera et Lingua* (Електронно списание за хуманитаристика), Series “Dissertationes”, Vol. 1. (Nicolova, R. Balgarskite da-formi v balkanski context. – In: *Littera et Lingua* (Elektronno spisanie za humanitaristika), Series “Dissertationes”, Vol. 1.) [15.11.2018] <http://www.slav.uni-sofia.bg/naum/en/node/1694>
- Ницолова 2008:** Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. (Nicolova, R. *Balgarska gramatika. Morfologia*. Sofia: Universitetsko isdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“.)
- Пантелеева 1998:** Пантелеева, Хр. *Кондиционалът в съвременния български книжовен език*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“. (Panteleeva, Hr. *Kondicionalat v savremennia balgarski knizhoven ezik*. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“.)

- Триандафилидис (1941) 1993:** Триантаφυλλίδης, Μ. *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο νεοελληνικών σπουδών, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη. (Triandafilidis, M. *Neoelliniki grammatiki (tis dimotikis)*. Thessaloniki: Instituto neoellinikon spoudon, Idrima M. Triandafilidi.)
- Холтон, Филипаки-Уорбъртън, Макридж 1999:** Holton, Fipipaki-Warburton, Mackridge, *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκης. (Holton, Fipipaki-Warburton, Mackridge, *Grammatiki tis ellinikis glossas*. Athina: Patakis.)
- Цангалидис 2001:** Τσαγγαλίδης, Α. Κριτήρια τροπικότητας: η κατηγορία των τροπικών μορίων της νέας ελληνικής. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 21 (2001), 759–770. (Tsangalidis, A. Kritiria tropikotitas: i katigoria ton tropikon morion tis neas ellinikis. *Meletes gia tin elliniki glossa* 21 (2001), 759–770.)
- Цангалидис 2011:** Τσαγγαλίδης, Α. „Μακάριοι οι ανυπότακτοι“: η αριθμητική των ΝΕ εγκλίσεων 1976–2011. *Πρακτικά Επιστημονικού-Επετειακού Συνεδρίου “1976–2011: 35 χρόνια από τη Γλωσσоекπαιδευτική Μεταρρύθμιση”*, 4–6 Νοεμβρίου 2011. (Tsangalidis, A. „Makarai i anipotakti“: I arithmitiki ton NE engliseon 1976–2011. *Praktika Epistimonikou-Epetiakou Sinedriou “1976–2011: 35 xronia apo ti Glossoekpedeftiki metarithmisi”*, 4–6 Noemvriou 2011.)
- Цангалидис 2015:** Τσαγγαλίδης, Α. Στα όρια του χρόνου και της έγκλισης: περιγραφές προβληματικών περιπτώσεων της ελληνικής. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 35 (2015), 556–565. (Tsangalidis, A. Sta oria tou hronou kai tis egklisis: perigrafes provlimatikon periptoseon tis ellinikis. *Meletes gia tin elliniki glossa* 35 (2015), 556–565.)
- Цангалидис 2004:** Τσαγγαλίδης, Α. *Οι υποθετικοί λόγοι στη νέα ελληνική* (непубликуван ръкопис). (Tsangalidis, A. *I ipothetiki logi sti nea elliniki* (nepublikuvan rakopis).)
- Чакърова 1995:** Чакърова, Кр. Към въпроса за синтетичното условно наклонение в българския език. – В: *Научни трудове на Пловдивския университет „Паусий Хилендарски“* (Т. 33, кн. 1, 1995 – Филологии, 79–86). (Chakarova, Kr. Kam vaprosa za sintetichnoto uslovno naklonenie v balgarskia ezik. – V: *Nauchni trudove na Plovdivskia universitet „Paisiy Hilendarski“* (Т. 33, kn. 1, 1995 – Filologii, 79–86).)
- Чакърова 2001:** Чакърова, Кр. Към въпроса за парадигматичната природа на някои спорни вербални съчетания в съвременния български език, или за „граничните зони“ в граматиката. – В: *10 години Бургаски свободен университет. Юбилейна научна конференция с международно участие „Университетът през третото хилядолетие“*, т. IV, Бургас, 2001, 139–154. (Chakarova, Kr. Kam vaprosa za paradigmatichnata priroda na nyakoi sporni verbalni sachetania v savremennija balgarski ezik, ili za „granichnite zoni“ v gramatikata. – V: *10 godini Burgaski svoboden universitet. Yubileyna nauchna konferentsia s mezhdunarodno uchastie „Universitetat prez tretoto hilyadoletie“*, t. IV, Burgas, 2001, 139–154.)
- Чакърова 2008:** Чакърова, Кр. Повелителните да-конструкции в съвременния български език и проблемът за „българския конюнктив“. – В: *Славистика. III. В чест на XIV международен конгрес на славистите*, Охрид, 2008 г., Пловдив, 2008, 98–112. (Chakarova, Kr. Povelitelnite da-konstruktsii v savremennia balgarski ezik i problemat za „balgarskia konyunktiv“. – V: *Slavistika. III. V chest na XIV mezhdunaroden kongres na slavistite*, Ohrid, 2008 g. Plovdiv, 2008, 98–112.)
- Чакърова 2009а:** Чакърова, Кр. Модалните конструкции с *de da* в съвременния български език. – В: *Езиковедски изследвания. В чест на чл.-кор. проф. д-р Тодор Бояджиев, проф. д-р Венче Попова, проф. Петър Пашов*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 131–146. (Chakarova, Kr. Modalnite kostrukcii s *de da* v savremennia balgarski ezik. – V: *Ezikovedski izsledvania. V chest na chl.-kor. prof. d-r Todor Boyadzhiev, prof. d-r Venche Popova, prof. Petar Pashov*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 131–146.)
- Чакърова 2009б:** Чакърова, Кр. *Императивът в съвременния български език*. Пловдив: Пигмалион. (Chakarova, Kr. *Imperativat v savremennia balgarski ezik*. Plovdiv: Pigmalion.)
- Чакърова 2013:** Чакърова, Кр. Типология на оптативните конструкции в българския, руския и полския език. – В: *Славянска филология* 25. Доклади за 15 международен конгрес на славистите в Минск, Беларус, 2013, София: АИ „Марин Дринов“, 88–99. (Chakarova, Kr. Tipologia na optativnite kostrukcii v balgarskia, ruskia i polskia ezik. – V: *Slavyanska filolo-*

gia 25. *Dokladi za 15 mezhdunaroden kongres na slavistite v Minsk, Belarus*, 2013, Sofia: AI „Marin Drinov“, 88–99.)

Чакърова 2016: Чакърова, Кр. Наблюдения върху употребата на неизменяеми думи от турски произход в съвременния български език. – В: *Отговорността пред езика. Кн. 4. Сборник, посветен на 65-годишнината на проф. д-р Добринка Даскалова*. Шумен: УИ „Еп. Константин Преславски“ (отг. ред. Надка Николова), 2016, 73–87. (Chakarova, Kr. *Nablyudenia varhu upotrebatata na neizmenyaemi dumi ot turski proizhod v savremennia balgarski ezik*. – V: *Otgovornostta pred ezika. Kn. 4. Sbornik, posveten na 65-godishninata na prof. d-r Dobrinka Daskalova*. Shumen: UI „Ep. Konstantin Preslavski“ (otg. red. Nadka Nikolova), 2016, 73–87.)

Христина Марку
Тракийски университет „Демокрит“
Факултет по класически и хуманитарни науки
Департамент за езици, литератури и култури
на черноморските страни
П. Цалдари 1, 69100 Комотини, Гърция
cmarkou@bscc.duth.gr

Christina Markou
Democritus University of Thrace
School of Classics and Humanities
Department of Language, Literature
and Culture of Black Sea Countries
P. Tsaldari 1, 69100 Komotini, Greece
cmarkou@bscc.duth.gr